

- ב. לדברי הט"ו (לד סק"ב – בדעת הרא"ש), אין איסור 'בל תוסיף' בלבישת שתי תפלין אלא מדרבנן.
ג. אין עובר משום 'בל תוסיף' אלא כשמניח במקום הראוי להנחת תפלין. עפ"י שלטי הגבורים ר"ה פ"ד. ויש שהעירו על סברה זו מדברי התוס' בסוגיתנו (בד"ה א"י). וע' הר צבי.
ד. הנוהגים להניח 'תפלין של רש"י' ו'תפלין של רבנו תם' ביחד, יש להם לכוין לצאת ידי חובה בתפלין שהן כשרות לפי ההלכה, והשאר – יהיו כרצועות בעלמא. טשו"ע לד, ב. יש אומרים שכשאחת מהתפלין כשרה ואחת אינה כשרה, לעולם אין בדבר איסור בל תוסיף. ויש אומרים דוקא אם מכוין בפירוש שהשני כרצועות דעלמא. ע' במובא בבאור הלכה שם ד"ה ויכוין; יביע אומר ח"א ג.
ה. המסופק על איזה יד הוא צריך להניח תפלין – אין לו להניח בשתי ידיו באותו זמן, משום 'בל תוסיף'. וכן משום מראית העין ועוד (עפ"י רב פעלים ח"ב ט).

דפים צה – צו

- קנה. א. האם לילה, שבתות וימים טובים הם זמן תפלין אם לאו?
ב. האם מותר להניח תפלין בשבת?

א. לדעת רבי יוסי הגלילי, לילה ושבת ויום טוב אינם זמן תפלין. (ושמרת את החקקה הזאת למועדה מימים ימימה – ולא לילות; ולא כל ימים). לרבי עקיבא – לילה זמן תפלין (כי פסוק זה מדבר בחוקת הפסח ולא בענין תפלין), אבל שבתות וימים טובים אינם זמן תפלין, (שנאמר והיה לך לאות... יצאו אלו שהן עצמן 'אות'). וכן רב נתן סובר שלילה זמן תפלין, ולדבריו [שלא כיונתן הקיטוני] הניעור בלילה – רצה חולץ רצה מניח, [אלא שחכמים אסרו שמא יפיח בהם כשהוא ישן].
[ונקט רב אשי (במנחות לו): הלכה לילה זמן תפלין, אלא שאין מורים כן לאחרים. ואם הם מונחים עליו כדי לשומרן – הלכה ומורים כן. ואמר רבי אלעזר: כל המניח תפלין אחר שקיעת החמה – עובר ב'עשה'. רבי יוחנן אומר: עובר בלאו. (ושמרת...)]. מנחות שם. ויש מפרשים שאינו 'לאו' גמור ללקות עליו, ואינו נמנה במנין המצות. אם כי אסור מהתורה. ע' אבי עזריה הל' תפלין].
ולדעת רבי מאיר ורבי יוסי, ואפשר שכן דעת תנא קמא במשנתנו, שבת ולילה זמן תפלין הם, ולכך לשיטתם אין זו מצות עשה שהזמן גרמא.

א. להלכה אנו נוקטים לילה זמן תפלין אלא שאסור להניחם שמא ישכח ויישן בהם, ואם הם מונחים עליו מבעוד יום, להלכה מותר לו שלא לסלקן מעליו, ואין מורים כן. ואם כדי לשמרן – הלכה ומורים כן. אבל שבתות וימים טובים לאו זמן תפלין לפי שהן עצמן 'אות'. (או"ח ל, ב, לא, א).

היה מהלך במדבר ואינו יודע אם שבת היום או חול – ע' במובא בשבת סט.

ב. בחול המועד ישנם חילוקי מנהגים בקהלות השונות. ומ"מ יש להחמיר שלא לברך עליהן, גם למי שנוהג להניחן. וגם יש לכוין שאם אינו מחויב, הנחתו אינה לשם מצוה. עפ"י פוסקים או"ח לא, ב.

הנהוג שלא להניח תפלין בחול המועד ומתפלל במקום שמניחים – יניח ללא ברכה. אין נכון שבאותו בית הכנסת מקצת אנשים יניחו תפלין ומקצתם לא יניחו, משום 'לא תתגודדו'. משנ"ב לא סק"ח, מאחרונים.

אדם המתגורר בחו"ל, בקהילה שנוהגים בה להניח תפלין בחוה"מ, נוטה אני לומר שינהג מנהג הקהילה ויניח (ובלא ברכה). שבת הלוי ח"ו ה.

מי שאביו נוהג להניח תפלין בחוה"מ, ועלה ארצה ורוצה לנהוג שלא להניח – נראה שביסוד הדבר אין כאן משום 'אל תטוש תורת אמן'. שבת הלוי ח"ג יא, ב. והגר"ח ברלין כתב בתשובה (אבן ציון' עמ' שיד) שמי שנהג לעולם להניח תפלין בחוה"מ, אסור לו לשנות מנהגו גם אם התנה מלכתחילה שיפסיק אח"כ.

יש מי שכתב שהנהוג להניח תפלין בחוה"מ ובא למקום שאין מניחים, יתפלל ביחידות בביתו עם תפלין. (תשובת הגר"ח ברלין, נדפסה בקובץ 'אבן ציון' עמ' שיד. והיה מקום לומר מצד הסברה שבחוה"מ לא שייך לומר 'כאילו מעיד עדות שקר' אף לפי לשיטתו שנוקט כדעת המחייבים – שהרי יש סוברים שפטור ואסור. וא"כ יוכל להתפלל בציבור ללא תפלין ויניחם אח"כ בביתו). וי"א שאפילו אם דעתו לחזור, לא יניח תפלין ואין נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אלא בדברים התלויים במנהג ולא בכגון זה שנפסק להלכה שא"צ להניח (מובא בברכת אברהם פסחים נא – בשם הוראת החזו"א למעשה. וע"ש שתמה על זה. וע"ע אגרות משה או"ח ח"ד קה, ה).

אף הנוהגים להניח, יש להם לחלוץ לפני אמירת ההלל, והש"ץ שאין לו פנאי לחלצן אז, יחלוץ אחר ההלל קודם מוסף.

אין מניחים 'תפלין דרבנו תם' בחול המועד. עפ"י משנ"ב כה ס"ק ס.

ג. בראשונים מבוארת נפקותא נוספת במחלוקת התנאים הנ"ל – לענין ברכת החולץ תפיליו סמוך ללילה, שבירושלמי מבואר שנהגו לברך 'לשמור חוקיו', וזהו רק לפי הדעה שהכתוב ושמרת את החקה הזאת... מדבר בענין תפלין.

ד. למאן דאמר לילה זמן תפלין, (וכן קיימא לן, כאמור), המניח תפלין בלילה יוצא ידי חובת הנחת היום. ונפקא מינה למי שיועד שלא יהיו לו מצויים תפלין להניח ביום – נראה שיניח בלילה (עפ"י שו"ת דובב מירשים ח"א קלג, ב).

ב. למאן דאמר שבת – זמן תפלין, מותר להניח תפלין בשבת. [אלא חכמים אסרו לצאת בהם, שמא יסירם מעליו ויעבירם ד' אמות ברשות הרבים (עפ"י שבת ס-סא). אבל בתוך הבית או בחצר – מותר. תוס' מנחות לו: עפ"י הגמרא שם]. ולמ"ד שבת לאו זמן תפלין – מסקנת הסוגיא שהמניח בשבת אינו עובר משום בל תוסיף אלא אם מתכוין בפירוש לשם מצוה. ואף לדעת הסובר מצוות אין צריכות כוונה – לעבור שלא בזמנו צריך כוונה.

א. יש אומרים שאף על פי שאין איסור בל תוסיף כשאינו מכיין לשם מצוה, אסור להניחן מדרבנן, משום זלזול לשבת, שהיא עצמה אות ואינה צריכה אות אחר. (ט"ז שח סק"ג). ויש אומרים שמותר להניחם בתוך הבית, ורק בפרהסיא אסור מדרבנן משום זלזול. עפ"י ב"ח לא; פמ"ג שח. וכן משמע בבהגר"א (שא סק"ז) שאין איסור בהנחתם בתוך הבית. עפ"י באור הלכה לא.

ב. טלטול התפלין בשבת אינו מותר אלא לצורך גופם או מקומם, כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ויש סוברים שמותר לטלטלם גם כדי שלא יפלו או ייגנבו. ובמקום הדחק יש להקל (מובא במשנה ברורה לא סק"ב. וע' שש"כ פרק כ הערה לב בשם הגרשו"א, מדוע אינם נחשבים בזמננו כ'מוקצה מחמת חסרון כיס').

מי ששכח להוציא תפלין מנרתק הטלית, ואינו יכול להוציא הטלית אם לא יסיר מתחילה את התפלין – נראה שמותר להוציא התפלין, שזה נחשב כ'צורך מקומו'. ואינו דומה לכלי של

איסור המונע מלהגיע לכלי אחר, ואין יכול ליקח הכלי האחר בלא שיפול זה ויישבר, ששם אין זה נחשב 'צורך מקומו' אלא לצורך הדבר האסור, שלא יפול ויישבר, אבל כאן הלא כיון שאסור לו להפיל התפלין, ויהא מנוע מליקח הטלית, נחשב הדבר כצורך מקומו (עפ"י הגר"מ פרבשטיין שליט"א, (אדר תשמ"ט). וע"ע בענין הדומה, בשש"כ פרק כ הערה כד).

דף צו

קנו. א. מה דין הנחת תפלין בנשים?

ב. מה דין הנשים בעליה לרגל, תקיעה בראש השנה וסמיכה על הקרבן?

ג. מה דינה של אשה שמצאה תפלין בשדה בשבת?

ד. המוצא תפלין חדשות בשבת – מה יעשה בהן?

ה. המוצא תכלת בשוק – האם יכול להטילה בטליתו למצות ציצית?

א. למאן דאמר לילה ושבת זמן תפלין, הרי זו מצות עשה שלא הזמן גרמא, ושייכת בנשים כמו באנשים.

אבל למאן דאמר לילה / שבת לאו זמן תפלין, אין הנשים חייבות במצוה זו. (וכן הלכה, כנ"ל).

ואם רצו להניח – מבואר בגמרא שלדעת רבי יוסי ורבי שמעון, הרשות בידן. ושנו בברייתא, מיכל בת

כושי (= שאול) היתה מנחת תפלין ולא מיחו בה חכמים. [ובפסיקתא מובא בשם רבי אבהו שמיחו בה. מובא

בתוס'. וכן מוזכרת דעה זו בירושלמי (כאן ובברכות ב,ג). ולפי מה שצדדו התוס' (ד"ה לא) לפרש, כן היא דעת סתם משנה

בברכות רפ"ג) וטעם הדעה האוסרת – לפרש"י, כיון שהיא פטורה ועושה, נראית כמוסיפה על המצוות.

והתוס' חולקים ומפרשים משום שתפלין צריכים גוף נקי, ונשים אינן זריזות להיזהר בכך].

משמע בתוס' שפסקו כרבי יוסי להתיר, (שהרי פרוש דעת החולק משום שאינן זריזות בשמירתן, משמע

שכרבי יוסי אין חשש בדבר, וכמותו פסקו להלכה). אך אפשר שאמנם אין מוחים בידן, אבל אין הדבר

לרצון חכמים (כן צדד בתורא"ש לפרש"ל לא מיחו בה חכמים'. ובריטב"א כתב שברצון חכמים היה. וכן הוא

בשו"ת הרשב"א ח"א קכג). ואולם הרמ"א (או"ח לה,ג) הביא מהכלל – בו שמוחים בידן. (משום אי זריזות

בשמירתן. ופסק דלא כרבי יוסי – שער המלך שבת יט,כג. וכן פסקו האור-זרוע (ר"ה רסו) והראב"ד. ויש מי

שכתב שאשה זקנה שיודעים בה שהיא יודעת לשמור עצמה, אין למחות בידה, וכמיכל בת

שאול. ע' עולת תמיד שם. וע"ש בערוך השלחן.

יש שכתבו שאסור לאשה להניח תפלין משום לאו ד'לא ילבש'. ע' תרגום יונתן – תצא. ואולם

מהתוס' וש"פ נראה שאין נוקטים כן להלכה (ע' אגרות משה או"ח ח"ד מט; מאור ישראל).

ב. נשים פטורות מעלייה לרגל (וזכרן), מתקיעת שופר (מ"ע שהזמן גרמא) ומסמיכה על הקרבן (בני ישראל).

ואם רצו לקיימן – לרבי יוסי ורבי שמעון, רשות. וכן ספרו על אשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא

מיחו בה חכמים. ואילו רבי מאיר ורבי יהודה חולקים וסוברים שאין להן רשות. (לרש"י (והרי"ד בספר

המכרע), מפני שהיא כמוסיפה על המצוות. לתוס', לפי שיש בכל אלו סרך איסור – ראיית פנים שלא

לצורך, או מפני שנראה כחולין בעזרה; תקיעה ביום טוב שלא לצורך אסורה מדרבנן; סמיכה נראית

כעבודה בקדשים. ויש סוברים שאם סומכת בכל כחה יש בדבר איסור מדאורייתא).

א. התוס', הרז"ה, הרשב"א, הרי"ד, הרי"צ גיאאות, הר"ן הריטב"א והמאירי כתבו שהלכה כרבי

יוסי, שנשים סומכות – רשות. וכן קיימא לן שרשות ביד אשה לתקוע בשופר (או"ח תקפט,ו).

ולדעת רבנו תם אף מברכות 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו...'. וכן מנהג אשכנז. ויש פוסקים

חולקים וסוברים שאינה יכולה לברך על מצוות שהיא פטורה. וכן מנהג הרבה מעדות המזרח. (ע' בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"א לט-מ; שבט הלוי ח"ח א). וכמה ראשונים סוברים שאין הלכה כרבי יוסי. ע' אור זרוע (ראש השנה רסו), ראב"ד. וכן כתב השער-המלך (שבת יט, כג) בדעת הכל-בו. (ואולם הרמ"א הביא דברי הכלבו לענין תפלין, שיש למחות ביד אשה המניחה תפלין, ואעפ"כ נוקט להלכה יו, ועוד) שאשה מברכת על מצות עשה שהזמן גרמא. וצ"ע).

ב. לענין הוצאת השופר (והלולב) לרשות הרבים בשביל אשה – הרא"ש (פ"ד דראש השנה, ז – בשם הראב"ה. ומובא גם בטור תקפט) כתב שמותר. ובשו"ת שאגת אריה (קו) אסר (כתוס' חולין פד: בתירוץ הראשון). וראה באריכות בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג צד) שפסק להתיר, וכן נוהגים, ובפרט בכרמלית (וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ח סוסי"א).

ג. אשה שמצאה תפלין בשבת – מכניסתן זוג זוג כדרך שהאיש עושה. כן היא שיטת רבי מאיר ורבי יהודה. ומשמע בגמרא שכך הדין גם לדעת הסוברים תפלין מצות עשה שהזמן גרמא, היות ויש לאשה רשות להניחן [כדעת רבי יוסי], לכן מכניסתן זוג זוג.

להלכה, המגן-אברהם (שא ס"ק נד) כתב, כיון שאין האשה רגילה להניחן בחול, אסור לה להביאן בשבת. ואולם יש מהפוסקים שחולקים בדבר, היות ומדינא דגמרא מותרת בלבישתן רק שלכתחלה אין נכון להניחן, אין נחשבים כמשאוי (מובא במשנ"ב שא ס"ק קנת. וע"ע גאון יעקב).

ד. המוצא תפלין חדשות – לסתם מתניתין, פטור (וממילא אסור. תוס' ועוד) ללבשן ולהכניסן, וכן אמר רבי יהודה בבבביתא, ואילו רבי מאיר אומר חדשות כישנות. והסיקו (אבוה דשמואל בר רב יצחק – צו.) ש'חדשות' היינו שיש בהן רצועות אלא שאינן קשורות, וטעם האוסר משום שאסור לקשור בשבת קשר של קיימא. (ורבי מאיר מתיר בעניבה, או אולי בקשר או בעניבה מרופים שאינם של קיימא. עפ"י תוס' ועוד). לתנא דמתניתין ורבי יהודה, כתבו הפוסקים שצריך לשומרן במקומן עד צאת השבת. (משנ"ב שא ס"ק קנו, עפ"י הגר"א ועוד – בדעת הטור ושלחן ערוך). ואילו התוס' (ד"ה מצאן) נקטו שאין צריך, הואיל ואינן ראויות להכניסן, לא הצריכוהו להחשיך עליהן. אבל משום החשש שמא קמיע הוא ולא תפלין – אין להסתפק, כי אין אדם טורח לעשות קמיע עיני תפלין (כן משמע לפי המסקנא. וכן נקטו להלכה הר"ה והמגיד משנה).

א. מהרי"ף והרא"ש משמע שנקטו כלשון ראשונה שפרש רבא, שחדשות אסור משום החשש שמא הן קמיע ואין בהם קדושה. (והר"ה השיג על דברי הרי"ף, והרמב"ן יישבם. והרמב"ם כתב בספרו (שבת יט, כד) כהרי"ף, וחזר בו אח"כ בתשובתו (רפז) לחכמי לונגיל). וגם לדברי הרי"ף אפשר שצריך להחשיך עליהם, שמא הם תפלין. (ומה שכתב הרמב"ם 'ואינו נוקט להם' היינו להכניסן, אך אפשר שצריך לשמורן במקומן אם אין סכנה. וע' בלשון המ"מ שם). ועוד, אפילו הם קמיעות, נחלקו הראשונים האם בומן הוזה שניתנו כתבי הקדש להיכתב משום 'עת לעשות לה', שמא יש קדושה לקמיעין. וכשיש בהן אזכרות יש לומר שלכל הדעות מצילים (ע' או"ח שלד ובמשנ"ב ס"ק מב), הלכך צריך להחשיך, גם אם ננקוט שבכך שאינן מקושרין מוכח שהן קמיעות. ואולם המשנ"ב (שא ס"ק קנו) כתב שאין צריך לשמורן כלל. וצ"ע.

אין בהם רצועות – יש להסתפק שמא הם קמיעות ולא תפלין. וכתב המגן-אברהם (שא, מב): בזמננו אין להסתפק בקמיעות אף באותן שאינן בהן רצועות, הלכך צריך עכ"פ לשמורן עד צאת השבת במקומם (מחצית השקל. מובא במשנ"ב שם ס"ק קנו).

ב. הריטב"א והריא"ז נקטו להלכה, שלא כשאר הפוסקים, שאם אינן קשורות, עונבן בשבת בצורת קשר תפלין, ולובשן ומכניסן.

ה. אמר רבי אלעזר: המוצא תכלת בשוק; לשונות של צמר – פסולות, שמא צבעום שלא לשם מצוה. חוטים – כשרים. ופרשו, בשזורים ומופסקים, (כן פרשו הרמב"ם והראב"ד. ערש"ש), שאין אדם טורח בדבר אם לא היו של מצוה.

הרי"ף השמיט מימרא דרבי אלעזר. ופירש הרמב"ן לפי שפסק כרבא שאין סומכים על סברת 'אין אדם טורח...!'. וכן כתב הרמב"ם בספרו. [ציצית ב,ז. והכסף-משנה כתב שהרמב"ם בתשובה (רפ"ו) חזר בו]. וכן דעת הגר"א (שא,מב) להלכה. ואולם הר"ז המגיד-משנה והריטב"א נקטו להלכה כרבי אלעזר.

ואם ניכר שלמצות ציצית הם עשויים, שאין עושים דוגמתם לדברים אחרים, אפשר להקל ולהכשירם (עפ"י כף החיים כ"ז).

דף צז

קנז. א. 'קשר של תפלין' – האם כשר לעשותו עניבה?

ב. הלוקח תפלין ממי שאינו מומחה – כמה תפלין הוא צריך לבדוק כדי להחזיק את כולן בכשרות?

ד. מה דינו של המוצא תפלין בשעת הסכנה?

ה. תינוק שילדתו אמו בשדה בשבת – כיצד מכניסים אותו העירה?

ו. האם מותר להוליך חבית חוץ לתחום בשבת, על ידי מסירתה לאדם אחר?

א. רב חסדא הוכיח ממשנתנו שעניבה פסולה בתפלין. (ורבי מאיר המתיר להכניס חדשות, אפשר שסובר עניבה כשרה, או סובר שאעפ"י שפסולה, הרי זה דרך מלבוש). ואילו לאביי נדחית הראיה ואפשר שעניבה כשרה אם היא עשויה כמין 'דל"ת' כלפי חוץ.

כמה פוסקים נקטו להלכה שעניבה פסולה בתפלין, ולכן אעפ"י שאנו נוקטים לענין שבת שעניבה מותרת, המוצא בשבת תפלין שאינן קשורות, לא יענבן וילבשן, שהרי נעשות שלא כמצוותן ומשאוי הן. עפ"י או"ח שא,מב משנ"ב ושער הציון שם. והריא"ז פסק שעונבן ולובשן, ומשמע שלדעתו עניבה כשרה בתפלין. ואולם המאירי נקט, וכן הביא מרבנו משולם, שעניבה פסולה.

דין עניבה בשבת – ע' שבת קיא-קיב.

ב. אמר רב חסדא אמר רב: הלוקח תפלין ממי שאינו מומחה, בודק שתים של יד ואחת של ראש או שתים ש"ר ואחת ש"י. ולרבי שאמר בשתי פעמים נוצרת 'חזקה', דיו לבדוק אחת של-ראש ואחת של-יד (כפי ששנה רב כהנא, כפרוש הריטב"א. והמאירי כתב שלרב כהנא בודק שתים של ראש או שתים של יד. וער"ח). ודוקא בתפלין בודדות, שהמוכר לוקחן מאדם אחד, אבל בצבתים, שהדרך ליקח צבת אחד מאיש זה וצבת אחד מאיש אחר – אין צבת אחד מוחזק בשל חברו וצריך לבדוק מכל צבת וצבת כדי להחזיקו בכשרות. להלכה, כתבו הראשונים שצריך לבדוק שלש.

לכתחילה אין לקנות תפלין אלא מן המומחה. וכאן מדובר בדיעבד, שכבר קנה משאינו מומחה